Cihan Tuğal:
Demokratiska Janitsjarer?*
Turkiets roll under den arabiska våren

[Ur New Left Review*, nr 76, juli/augusti 2012. Översättning från engelska, Göran Källqvist. Publicerad med tillstånd från New Left review.]*

De politiska omvälvningarna under den arabiska våren och de islamistiska partiernas valsegrar har fått tal om den ”turkiska modellen” att återuppstå – en mall som enligt en entusiastisk artikel i *New York Times* förra året ”i själva verket förenar Islam, demokrati och en livfull ekonomi”. Samma artikel hyllade Recep Tayyip Erdoğan som ”kanske Mellanösterns mest inflytelserika person”. Vita Husets tjänstemän betonade det positiva exempel som Turkiet skulle kunna utgöra som ett muslimskt land som bibehöll sina diplomatiska förbindelser med Israel. Under ett högt utbasunerat besök i Ankara 2009 lovordade Obama Rättvise- och utvecklingspartiets (AKP:s) regering som en ”föredömlig partner” och stöttepelare för NATO-systemet. International Crisis Group beskriver Turkiet som ”föremål för arabvärldens avund”, ett land som gläder sig över ”en stabil demokrati, en verkligt vald ledare som verkar uttrycka folkets stämningar, varor som är populära från Afghanistan till Marocko – inklusive dussintals skämtprogram som dubbats på arabiska och visas på TV överallt – och en ekonomi som är värd ungefär hälften av hela arabvärlden tillsammans”. Turister från andra ställen i regionen flockas för att bevittna ”ett muslimskt samhälle som har fred med omvärlden, är ekonomiskt utvecklat och där islamska traditioner existerar sida vid sida med västliga konsumtionsmönster”.[1]

Lovorden upprepas av Tariq Ramadan som förklarade att den turkiske premiärministerns besök i Egypten, Tunisien och Libyen i september 2011 var ”en oerhörd folklig framgång” – ”araber och muslimer såg med förvåning och beundran på” när Erdoğan talade för palestiniernas rätt att existera. ”Han är på rätt sida av historien” förkunnade Ramadan. ”Turkiet kan och måste spela en viktig roll” och hjälpa till ”att försona muslimer med förtroende, självständighet, pluralism och framgång”.[2] Samtidigt har Turkiets utrikesminister Ahmet Davutoğlu tagit åt sig äran av att ha givit regionen en ny *pax ottomana*, en taktik av ”inga problem med grannarna” som skulle utvidga Ankaras inflytande till hela Kaukasus och Svarta havet, Mellanöstern och Medelhavet, samtidigt som det skulle hjälpa till att medla bättre relationer mellan Israel och arabstaterna. Denna vision förnekar alla ny-ottomanska imperialistiska ambitioner. Istället beskrivs den av sina förespråkare som att handla om ”mjuk makt”, och de betonar det leende ansikte de vill ge den. I egenskap av en framväxande känslokonstruktion har *pax ottomana* hyllats av intelligentsian och den folkliga kulturen långt utanför AKP:s led.[3] En längtan efter allt *ottomanesque* har också svept över det sekulära Turkiet och lett till rekordhöga tittarsiffror för en såpopera om sultan Süleyman och hans haremsintriger. Banaliserad och sexualiserad majestätisk pompa och ståt har blivit en del av luften man andas.

Efter ett årtiondes AKP-styre framställs Erdoğans Turkiet av en enad värld som ett ”framgångsrikt” alternativ till både den sekulära arabiska despotismen och Irans revolutionära islamism. Opinions-

---

* **Janitsjarer** var elitsoldater i det Osmanska rikets armé – öa.

1 ”In Turkey's Example, Some See Map for Egypt”, *New York Times*, 5 februari 2011. Se även International Crisis Group, ”Turkey and the Middle East: Ambitions and Constraints”, 7 april 2010, s 20. Jag vill tacka Aynur Sadet för kommentarer om texten.

2 Tariq Ramadan, ”Democratic Turkey Is the Template for Egypt’s Muslim Brotherhood”, *New Perspectives Quarterly*, vol 28, nr 2, 2011.

3 Soner Cagaptay, ”The Empires Strike Back”, *New York Times*, 14 januari 2012.

undersökningar visar ett mer försiktigt bifall: omkring 60% av araberna rapporteras se Turkiet som en modell. I vilken mån stöder en sansad analys av AKP:s utrikespolitik och inhemska meriter dessa påståenden?

Den nya Östpolitiken

AKP tog över makten i november 2002 som ett outsiderparti och utnyttjade det politiska etablissemangets kris efter den turkiska ekonomins härdsmälta 1999 och 2001. Det hade sitt ursprung i en konservativ samhällsrörelse som byggts upp på grundval av gatupolitik, religiösa skolor och folkliga mobiliseringar. Dess ideologi kombinerade affärsetik, religiös fromhet och parlamentarism med en vanlig pro-muslimsk och därmed pro-palestinsk linje och gick mot den engelsk-amerikanska militära närvaron i regionen. Men AKP:s nya ledning – Erdoğan, Abdullah Gül, Bülent Arınç – var också högröstade EU-förespråkare och gjorde täta besök i USA.[4] Vid valen i november 2002 sopade AKP hem 60% av platserna i Meclis, det turkiska parlamentet, om än bara med 34% av rösterna. Den första testen av deras utrikespolitik kom på våren 2003 med USA:s invasion av Irak – som en överväldigande del av Turkiets befolkning var mot. Vi behöver knappast upprepa resultaten från de tre omröstningarna i Meclis. I februari 2003 stödde AKP:s deputerade ett beslut om att låta de amerikanska baserna i Turkiet uppgraderas som en förberedelse för invasionen. Vid den andra omröstningen som hölls i Erdoğans frånvaro i mars 2003, revolterade AKP:s ledamöter på de bakre bänkarna och anslöt sig till Republikanska folkpartiets motstånd och röstade ner regeringens motion om att låta amerikanska trupper inleda invasionen från turkisk mark. Vid den tredje omröstningen några få veckor senare hade Erdoğan piskat fram ordning i sitt parti: en massiv majoritet av AKP:s deputerade röstade nu för kriget – och för att skicka turkiska trupper för att stöda den engelsk-amerikanska ockupationen av Irak (utöver de trupper som sedan länge hade patrullerat det kurdiska området i Irak under den engelsk-amerikanska flygförbudszonen).

Men utplaceringen av turkiska militärer som en del av ockupationsstyrkan i Irak stoppades av den irakiska kurdiska ledaren Massoud Barzani, och kanske också av Bush-administrationen, som straff för det kortlivade upproret i Meclis. Men det mest slående, och ett mått på den hegemoni som AKP hade, var omfattningen på det folkliga stödet för Erdoğans Bush-vänliga ståndpunkt, som tolkades som ett strategiskt genidrag: en kortvarig eftergift som skulle garantera amerikanskt stöd till Turkiet och i det långa loppet ge stora belöningar. Den tredje omröstningen prisades också av Turkiets väst-vänliga liberaler som ett välkommet steg mot ett mer fullständigt deltagande i det ”internationella samfundets” militära interventioner, inte minst i tidigare ottomanska länder. Detta stöd har varit till stor nytta för Erdoğans regering när den har backat upp den ena militära interventionen efter den andra av väst i muslimska länder. 2006, då den turkiska befolkningen nästan enhälligt fördömde Israels invasion av Libanon och bombningarna av södra Beirut, krävde Erdoğan och Gül, som då var utrikesminister, envist att Turkiet skulle delta i FN-styrkan som skickades för att hålla tillbaka Hizbollah, vilket Israels försvarsstyrkor på ett iögonfallande sätt hade misslyckats med, med motiveringen att ”komma till de lidande libanesernas hjälp”.

På samma sätt har vice premiärminister Bülent Arınç förklarat att Turkiets militär befinner sig i Afghanistan för att hjälpa NATO att ”bevara freden”. När tolv turkiska soldater nyligen dödades i en helikopterolycka skyndade sig regeringens liberala anhängare – framträdande bland dem var den före detta maoisten Şahin Alpay – att påpeka hur oskiljaktiga de turkiska och ”globala” intressena var, som svar på en sarkastisk fråga från RPP:s nya ledare, vänsteranhängaren Kemal Kılıçdaroğlu huruvida turkiska trupper var i Afghanistan för ”att skydda vårt lands intressen”. Samtidigt hävdar konservativa islamister att ISAF:s [internationella säkerhetsstyrkornas] turkiska truppförband är där

4 Se Tuğal, F, ”NATO’s Islamists”, *New Left Review* 44, mars–april 2007, som detta bygger på.

för att skydda afghaner från västimperialismens överdrifter – en ursäkt som ofta har använts för att försvara Turkiets deltagande i USA-ledda ockupationer.[5] De betonar också behovet att försvara den turkiska modellen av islam mot en påstådd al-Qaida-version. Turkiets deltagande i ISAF tillsammans med Jordanien och Förenade Arabemiraten är uppenbarligen av symboliskt snarare än militärt värde för USA: närvaron av övervägande muslimska länders trupper antas visa att detta inte är något kristet korståg mot islam. Det hjälper faktiskt till att låsa in Turkiet i sin sedvanliga roll som en ”bro” mellan västimperialismen och den muslimska världen – en bro för NATO:s trupper att marschera över på. En minoritet av mer radikala islamska krafter är tillsammans med de ytterst utarmade vänsterkrafterna fortfarande mot Turkiets västledda inblandning i regionen och kräver oberoende diplomatiska och militära åtgärder. Men ett betydligt större antal islamiska intellektuella och aktivister stöder regeringens försök att göra anspråk på ett islamiskt ledarskap samtidigt som den förblir ett bihang till väst.

Ny-ottomansk?

När AKP:s centrala utrikespolitiska mål att komma med i EU hade hindrats – efter de cypriotiska väljarnas avvisande av Kofi Annans plan att slingra sig förbi det uppenbara faktum att Turkiet sedan 40 år har ockuperat ön militärt – fick Ankaras östpolitik en ny betydelse. När franska och tyska ledare 2007 höll valtal om det ”kristna Europa” kunde Erdoğan, Gül och Davutoğlu peka på Turkiets nya roll i öst. Under det kalla kriget hade Ankaras utrikespolitiska ansträngningar varit nästan helt och hållet västorienterade (om långvariga relationer med Israel kan räknas in i detta begrepp). Upplösningen av det ottomanska väldet hade lämnat efter sig ömsesidig misstro över hela det område som Istanbul en gång härskade över. Turkar anklagade araber för att ”ha huggit dem i ryggen” genom att samarbeta med västmakterna under efterförloppet till Första världskriget. Kemals modernisering (och turkifiering) syftade till att definitivt bryta med den islamska och arabiska kulturen, inklusive att införa det romerska alfabetet och genomföra ett av-arabiserande ”renande” av språket. På samma sätt var det historiska turkiska herraväldet ett negativt ledmotiv för de arabiska staterna, oavsett om de var sekulära republiker eller konservativa monarkier: arabiska läroböcker talade om turkarna, inte bara ottomanerna, som imperialister. Precis som kemalisterna tillskrev Turkiets ”efterblivenhet” till den arabiska kulturens dekadenta inflytande, gav de arabiska nationalisterna den ottomanska kolonialismen och exploateringen skulden för sina länders svaga ekonomiska utveckling. Det stämmer att en del arabiska islamister hittade en del positiva sidor i det ottomanska förflutna, medan en del turkiska islamister längtade tillbaka till den tid då turkar, araber och andra levde sida vid sida under islams fana. Men även om det funnits en utbredd medkänsla med palestiniernas lidande, så har det inte existerat särskilt mycket praktisk arabvänlig solidaritet bland turkiska islamister, medan landets mest inflytelserika religiösa organisation, Gülensamfundet – som styrs av prästen Fethullah Gülen från sin självpåtagna exil i Pennsylvania – ansluter sig till en uttryckligen turkiskt nationalistisk kulturagenda.[6]

Men i början av 2000-talet började tre utvecklingar ställa Turkiet i ett något mer positivt, om än fortfarande blandat, ljus i arabvärlden. För det första hade Turkiet kombinerat sin övergång till nyliberalism med en delvis demokratisering, medan de nyliberala arabregimerna vidhöll sina diktaturer – inför de globala eliterna rättfärdigade de sina säkerhetsapparater som ett bålverk mot den radikala islamismen och inför de arabiska massorna som ett försvar mot hotet från Israel[7] (en

5 Sedat Laçiner, ”Neden Afganistan’dayız?”, *Star*, 22 mars 2012.

6 Hasan Kösebalaban, ”Making of Enemy and Friend: Fethullah Gülen’s National-Security Identity”, i M Hakan Yavuz och John Esposito, red, *Turkish Islam and the Secular State: The Gülen Movement*, Syracuse, New York 2003.

7 Se till exempel Alfred Stepan och Graeme Robertson, ”An ’Arab’ more than ’Muslim’ Democracy Gap”, *Journal of*

absurd ursäkt med tanke på att de arabiska härskarna systematiskt hade blundat för Israels härjningar på ockuperad mark och nöjt sig med antisionistisk demagogi). För det andra, när Turkiets ekonomiska återhämtning efter kraschen 2001 fick fart började landet kunna glädja sig åt rekordhöga inflöden av utländska investeringar, inte minst från länderna kring Persiska viken, och började rapportera högre tillväxtsiffror – om än också allt snabbare ökande orättvisor. För det tredje väckte uppkomsten av AKP:s styre nyfikenhet i arabvärlden: Turkiets kemalistiska tradition framställdes vanligtvis som ateistisk och arabfientlig, men AKP-ledarna var öppet fromma och hade, i Erdoğans fall, en folklig framtoning. När polisbrutaliteten, fattigdomen, orättvisorna och arbetslösheten blev allt värre under de despotiska nyliberala arabregimerna framstod således Turkiet i de arabiska folkens föreställningsvärld som ett motsägelsefullt väsen. Erdoğans regering blev en symbol för muslimernas styrka, men väckte också oro för turkarnas imperialistiska övermod.

Detta övermod hade uppvisats mer än nog under Erdoğan-regeringens behandling av kurderna i Turkiet. Sedan 1984 har den turkiska staten dödat uppskattningsvis 40.000 av sina kurdiska medborgare – jämförbart med minst det antal döda som tillskrivs Bashar Assad – och förtrycket av det kurdiska språket och kulturen har varit mycket hårdare i Turkiet än i Syrien, Irak eller Iran.[8] De första två åren av AKP:s styre innebar en del åtgärder för att avkriminalisera den kurdiska kulturen, inklusive tillåtelse för begränsade TV-sändningar och privatundervisning på kurdiska, även om åtgärderna var mindre än vad kurderna hade krävt. Men 2005 började AKP slå in på en högröstat turkiskt nationalistisk väg och utökade sitt militära förtryck i sydost och draperade städerna med jättelika turkiska flaggor. Samtidigt med detta, och uppmuntrade av uppkomsten av en faktisk kurdisk självstyrande region i norra Irak under beskydd av USA:s ockupation, avslutade PKK sin femåriga vapenvila. Turkiet utökade punktligt sina flygangrepp mot PKK-baser i Irak och retade upp Massoud Barzanis regionala regering där. Bush-administrationen ingrep i januari 2005 och återigen i oktober 2007 och bankade sina allierade i huvudet och förhandlade fram avtal där Barzani skulle smörjas med turkiska byggföretag som beviljades enorma infrastrukturkontrakt i det irakiska Kurdistan, inklusive Sulaymaniyahflygplatsen för 40 miljoner dollar, medan den turkiska militären fick fria händer att bombardera PKK-kämparnas tillflyktsorter i norra Irak.[9] Efter den ena arresteringsvågen efter den andra beräknar aktivister att det nu finns åtminstone 3.000 turkisk-kurdiska studenter i fängelse, jämte journalister och universitetslärare, inte alla kurder, som anklagas för ”terroristpropaganda” eller för att ”förolämpa den turkiska nationen”.

”Inga problem”

Det var mot denna bakgrund som Erdoğan, Gül och Davutoğlu inledde det diplomatiska initiativ de kallade ”inga problem med grannarna”, och vars syfte var att imponera på länderna i Mellanöstern med Ankaras inflytande i Washington, och på Washington med sitt nya inflytande i Mellanöstern. En hel del pengar lades ut på att förbättra Turkiets ambassader, och mycket tid och energi lades på skytteldiplomati över hela regionen. ”Inga problem”-politiken hade ett avsevärt inslag av affärer. Ekonomiskt är Turkiet fortfarande till överväldigande delen riktat norrut och västerut: 2010 var Turkiets handel med EU värd nästan 125 miljarder dollar (export 52,7 miljarder, import 72,2 miljarder), medan handeln med Ryssland och tidigare sovjetrepubliker uppgick till 35,1 miljarder dollar. Till skillnad mot detta uppgick handeln med GCC [Samarbetsrådet för de arabiska Gulf-

---

Democracy, vol 14, nr 3, 2003.

8 Uppskattningarna av den kurdiska befolkningens storlek varierar våldsamt, men försiktiga siffror hävdar att det är 14 miljoner i Turkiet, 2 miljoner i Syrien, 6 miljoner i Irak och 7 miljoner i Iran.

9 2010 hade Turkiets handel med Irak ökat till 7,4 miljarder dollar, varav 6 miljarder utgjordes av turkisk export, nästan allt till irakiska Kurdistan, där Turkiet nu kontrollerar 95% av byggmarknaden. Se Kemal Kirisci, ”Turkey’s ’Demonstrative Effect’ and the Transformation of the Middle East”, *Insight Turkey*, vol 13, nr 2 2011, s 38.

staternas generalsekretariat] och Jemen till 10,3 miljarder dollar (export 6,7 miljarder, import 3,6 miljarder), handeln med Nordafrika till 8,2 miljarder dollar, med Egypten 3,2 miljarder, med Syrien 2,5 miljarder, av vilket Turkiets export utgjorde tre fjärdedelar. Icke desto mindre var handeln 2010 med Mellanöstern och Nordafrika avsevärt mycket större än vad den hade varit 2002 – trefaldig ökning med Syrien, nästan fyra gånger större med Nordafrika, femfaldig ökning med GCC och Jemen och sju gånger så stor med Egypten.[10] En stor del av detta utgjordes av turkiska byggnadsföretag med projekt som ofta underlättades av lån från turkiska banker. Turkiska livsmedels- och textilföretag har investerat i Egypten, Syrien och i länderna kring Persiska viken. Davutoğlus ”inga problem”-diplomati ledde också till en välkommen lättnad i restriktionerna för besökare från arabiska stater till Turkiet, och gjorde dem jämbördiga med de som gäller för turister från EU och Ryssland. Kraven på visum för marockaner och tunisier lättades 2007, och för syrier, libaneser, jordanier och libyer 2009. Påföljande år lotsade Turkiet igenom en överenskommelse med Syrien, Libanon och Jordanien om att skapa en frihandelszon för de fyra länderna, Nära grannars ekonomiska och handelsförbund. Turkiets diplomatiska offensiv innefattade givetvis varmare relationer till härskarna i länderna vid Persiska viken, Mubarak, Ben Ali, Assad, Gaddafi och så vidare. 2010 flög Erdoğan till Tripoli för att hedras av den libyske ledaren med det årets Gaddafi-pris för mänskliga rättigheter.

”Inga problem” med Israel var en central programpunkt i Davutoğlus politik. Den bilaterala handeln med Israel nästan tredubblades under AKP, och steg från 1,3 miljarder dollar 2002 till 3,4 miljarder 2010. Turkiet gjorde stora inköp av israeliska vapen, antalet gemensamma militära övningar utvidgades, och Israels flygvapen erbjöds fri tillgång till luftrummet över Konya för sina övningsuppdrag. Davutoğlu och Erdoğan gjorde ganska stora ansträngningar för att försöka medla mellan Israel och dess grannar. Erdoğan var särskilt hänförd över sin roll som ”samordnare” för ett nytt fredsinitiativ 2008. Enligt lokala diplomater fick hans flitiga skytteltrafik mellan Bashar Assad och Ehud Olmert ”Turkiet att känna sig viktigt” och Israel möjlighet att visa sina ”fredliga avsikter”. Erdoğan sägs ha känt sig ”chockad och sviken av vad han upplevde var Olmerts personliga utfästelser” när den israeliska premiärministern inledde offensiven Operation Gjutet bly mot Gaza i slutet av december 2008, en dag eller så efter en mysig fem timmars kombinerad middag och samtal med Erdoğan, vid vilken den turkiska ledaren hade haft ett långt telefonsamtal med Assad. Givetvis hade inte Olmert nämnt något om de israeliska försvarsstyrkornas planer för Gaza. Det var bakgrunden till Erdoğans protester i Davos några veckor senare, när han som deltagare i en paneldiskussion med Shimon Peres började läsa upp Avi Shlaims och andras kritik av angreppet mot Gaza och lämnade scenen när moderatorn försökte få honom att sluta. Detta gav honom massor av beröm i den arabiska pressen för att ”stå upp mot Israel”, trots att det israeliska flygvapnets övningar i turkiskt luftrum fortsatte, och Israel 2010 vederbörligen fullföljde leveranserna av renoverade M-60-stridsvagnar och Heron-drönare som AKP-regimen kunde använda mot PKK i norra Irak.[11]

Relationerna mellan Turkiet och Israel blev ännu mer ansträngda av affären med Frihetsflottan i maj 2010, då israeliska kommandosoldater sköt ihjäl nio turkiska aktivister ombord på Mavi Marmara medan den var på väg mot Gaza för att bryta Israels och Egyptens embargo. Många av aktivisterna ombord var anslutna till en islamsk hjälporganisation, IHH [Humanitära biståndsstiftelsen], som ger hjälp till muslimer som drabbats av krig. Vid skeppets avfärd hade det förekommit en stor demonstration organiserad av Lycksalighetspartiet, resterna av de mer oförsonliga islamistiska grupper som Erdoğan och de andra AKP-ledarna hade brutit med 2001, och som sedan dess bara hade varit en mindre politisk aktör. Flera av AKP:s parlamentsledamöter hade uppenbarligen också försökt gå

10 Kirişci, ”Turkey’s ’Demonstrative Effect’”, s 38.
11 International Crisis Group, ”Turkey and the Middle East”, s 14–15, 24.

ombord, men regeringen hade beordrat dem att kliva av kort innan Mavi Marmara avseglade på sin ödesdigra resa. Även om kommentatorer i Turkiet spekulerade om att skeppets rutt hade godkänts av regeringen så har AKP förnekat alla samband med den. I ett sällsynt pressmeddelande i *Wall Street Journal* har samtidigt Fethullah Gülen, Turkiets mest inflytelserika islamska ledare, anklagat Frihetsflottans aktivister för att ”trotsa myndigheterna”, en allvarlig synd för konservativa uttolkare av islam.[12] I själva verket har AKP lyckats med att både äta kakan och ha den kvar: som svar på israeliska och amerikanska kritiker som sa att de skulle ha hindrat skeppet från att avsegla kan de hävda att de inte hade kontroll över situationen, och bland sina islamistiska väljare och bland muslimer över hela världen kan de ta åt sig äran av att ha försökt bryta embargot mot Gaza. I linje med denna taktik krävde Gül en officiell FN-undersökning av vad som hände med Frihetsflottan. Icke överraskande kom FN:s rapport, vars ordförande var Nya Zeelands före detta premiärminister Geoffrey Palmer, fram till slutsatsen att blockaden av Gaza – en befolkning på nästan två miljoner inlåsta under ghettoliknande förhållanden där leveranser av förnödenheter var beroende av Israels infall – var fullständigt godtagbar enligt internationell lag.[13]

Den arabiska våren

AKP:s ”inga problem”-diplomati drabbades av ännu värre oordning av de arabiska revolterna 2011. Jämte USA och större delen av EU höll den turkiska regeringen tyst i januari 2011 när protesterna mot Ben Ali:s regim ökade i Tunisien, i motsats till det stöd som rörelsen av olika skäl omedelbart fick från Qatar, Iran och Hizbollah. Erdoğan gjorde ett mer betydande ingripande om Egypten. I ett tal på turkisk TV den 1 februari 2011, en vecka efter den första ”vredens dag”, tillrådde han Mubarak att ”utan betänkligheter uppfylla folkets önskan om förändringar” – ”du måste vara den förste som vidtar åtgärder för Egyptens fred, säkerhet och stabilitet utan att låta opportunister, gemena kretsar och kretsar som har mörka planer för Egypten att ta initiativet.”[14] Det var i stora drag i linje med Obama-adminitrationens uppmaning den 30 januari om en ”ordnad övergång”, och kom i själva verket efter Mubaraks tillkännagivande att han inte skulle ställa upp i det presidentval som planerades till september 2011. Men det tjänade till att framställa Erdoğan som vän till Tahrirtorget.

Precis som Washington höll Ankara också tyst när protester bröt ut i Bahrain i mitten av februari och blundade när demonstranter sköts och gasades vid Pärlrondellen. Den 20 mars, bara en vecka efter att saudiarabiska stridsvagnar dundrat ner längs boulevarden för att krossa demonstranterna, tillkännagav Erdoğan att Turkiet och Saudiarabien ”ger ett viktigt bidrag till fred och stabilitet i regionen, och uppvisar ett föredömligt samarbete”.[15] Alltmedan den arabiska våren fortsatte drev i själva verket Erdoğan och Davutoğlu på för att befästa Turkiets förbindelser med Saudiarabien, och hjälpte till att förstärka sekterismen – sunni mot shia och alawi – i regionen. Ankara höll även försiktigt tyst om upproret i Jemen, där saudiska och amerikanska intressen kunde ha hotats om kraven på arbete, levnadsstandard och demokratisering hade tillfredsställts. När förtrycket tog sin tribut blev splittringarna inom den härskande stameliten mer framträdande och ställde till sist stam mot stam, istället för aktivister mot diktaturen.[16] Uppgörelser mellan stammar ledde till sist till att

12 ”Reclusive Turkish Imam Criticizes Gaza Flotilla”, *Wall Street Journal*, 4 juni 2010. Det var första gången den troget Israel-vänlige Gülen öppet hade gått mot regeringen.

13 Samordningen mellan det turkiska och det israeliska flygvapnet ställdes in men återupptogs i slutet av 2011: ”Turkey, Israel reinstate air force coordination mechanism”, *Today's Zaman*, 22 december 2011. För internationella kommentarer om Mavi Marmara, se Lemi Baruh och Mihaela Popescu, ”Communicating Turkish-Islamic identity in the aftermath of the Gaza flotilla raid”, *New Perspectives on Turkey* 45, 2011, s 76–7.

14 ”Erdoğan's Cairo Speech”, *Foreign Policy* blogg, 2 februari 2011, som citerade Nicholas Noes *MideastWire* blogg.

15 ”Erdoğan: 'Suudi Arabistan'la tam bir iş birliği içindeyiz'”, *Milliyet*, 20 mars 2011.

16 Khaled Fattah, ”Yemen: A Social Intifada In a Republic of Sheikhs”, *Middle East Policy*, vol. 18, nr 3, 2011, s 81.

president Saleh avsattes utan några större förändringar i statsapparaten, som vad saudierna och Obama-administrationen anbelangade fortfarande fyllde sitt syfte.[17]

I och med militariseringen av upproret i Libyen under NATO-makternas beskydd genomgick den arabiska vårens geopolitik en avgörande förändring. Den 17 mars 2011 gav det ”internationella samfundet” sig själv tillåtelse att införa en flygförbudszon – i själva verket flygkrigföring mot Gaddafi-regimen – och att genomföra ”alla nödvändiga åtgärder”, under FN:s säkerhetsråds resolution nummer 1973. Här splittrades Erdoğan-regeringen.[18] Till en början hade Erdoğan själv varit mot en NATO-intervention, till sina liberala västvänliga anhängares förfäran. Den 15 mars förkunnade han i en TV-intervju att han personligen hade ringt Gaddafi och uppmanat honom att lyssna på folket och utse en ny president. När NATO-operationen väl hade börjat följde en hel del vacklan. Den 25 mars skickades en turkisk örlogsstyrka för att förstärka blockaden av Gaddafi-kontrollerade hamnar. Meclis godkände att man skulle skicka iväg fler styrkor, inklusive trupper om det behövdes. Turkiska befattningshavare protesterade mot Frankrikes Operation Harmattan som föregrep NATO-makternas gemensamma aktion, och flygbaserna i Izmir erbjöds för bombningarna. Frankrike bemötte det med att Erdoğan och Davutoğlu var sårade för att de inte hade blivit inbjudna till det toppmöte som Sarkozy hade sammankallat efter att resolution 1973 hade antagits. Sarkozy ingrep för att hindra en ledande turkisk roll under anfallet. Det var inte svårt med tanke på de regeringsvänliga krafternas blandade känslor och interna splittringar i Turkiet. Erdoğan och Davutoğlu gick missnöjt med på att ge logistiskt stöd till NATO. I början av juli 2011 flög Davutoğlu till Benghazi för att träffa Nationella övergångsrådets ledare och tillkännage att Turkiet erkände övergångsrådet som det libyska folkets rättmätiga företrädare.

Dessa motsägelser skapades till stor del av svårigheten att förlika Davutoğlus ”inga problem”-taktik med Turkiets västallierades verklighet, i ett sammanhang där det för Washington, London och Paris handlade om ett mindre betydelsefullt krig vid sidan om. Tillsammans med USA och andra större västländer hade Turkiet utvecklat både goda affärs- och diplomatiska förbindelser med Gaddafi, och gjorde framförallt vinster på byggboomen i Libyen efter 2009. Det var inte klart att ett våldsamt störtande av regimen skulle gynna Turkiet, medan västmakterna, som hade bättre kontroll över övergången, kunde räkna med sin förmåga att splittra och manipulera de nya libyska makthavarna. Men den turkiska regeringens vacklan hade en annan orsak: de ideologer och aktivister med islamistisk bakgrund som utgjorde AKP:s ideologiska ryggrad hade kämpat mot diktaturer men de hade också varit mot västs militära aktioner i regionen, som sedan 1990, om än selektivt, hade antagit programmet att störta diktatorer. Som vi har sett slöt många av dessa AKP-anhängare nu fred med Turkiets sub-imperialistiska roll i regionen som ett bålverk för NATO:s världsordning. Detta har varit en diplomatisk och geopolitisk sida under en större process som jag på andra ställen har beskrivit som en ”passiv revolution”.[19] I maj 2011 – en månad då enligt Tripoli mer än 700 libyska civila dödades av NATO:s flygangrepp – sammanfattade Davutoğlu ståndpunkten hos dessa tidigare islamistiska anti-imperialister vad gäller den arabiska vårens radikala uppror:

> En revolutionär anda, en upprorisk kultur har utvecklats i denna region... Om jag inte satt på denna position och om jag var ung, så skulle jag skandera ”Länge leve revolutionen”. Men i egenskap av en stormakt [*büyük devlet*] som övervakar stabiliteten i regionen måste vi se till att

17 ”US Teaming With New Yemen Government on Strategy to Combat Al Qaeda”, *New York Times*, 26 februari 2012.

18 Precis som FN:s säkerhetsråd, där de tillfälliga medlemmarna Tyskland, Indien och Brasilien lade ner rösten om resolution 1973. Men de permanenta medlemmarna Ryssland och Kina lät resolutionen antas genom att gå med på att inte använda sin vetorätt. Även amerikanerna var splittrade: försvarsminister Robert Gates var mot interventionen medan Obamas närmaste rådgivare (Susan Rice, Samantha Power) tillrådde den. Tvärtemot vad lagen föreskriver konsulterades inte kongressen.

19 Tuğal, *Passive Revolution: Absorbing the Islamic Challenge to Capitalism*, Stanford 2009.

folket tillfogas så lite skada som möjligt.[20]

En mogen, ”desillusionerad” medkänsla med ungdom och uppror kombinerat med ett lovtal för ordning och stabilitet, en ”ansvarsfull etik” som upprätthåller staten som beskyddare av maktlösa befolkningar, till och med när dess missiler regnar över dem, det är vad AKP:s turkiska modell har uppnått. Man kan givetvis peka på liknande omvändelser i Paris, London och Berlin.

Krig mot Damaskus

I viss mån har Erdoğan-regeringens svar på upproret i Syrien följt en liknande bana. Här hade samma frihandelspolitik som Erdoğan och Davutoğlu hade förespråkat via det regionala Ekonomiska och Handelsförbundet förvärrat ungdomens svåra situation i de nedgångna landsbygdsstäderna från Daraa i söder till Homs, Hama och Idlib, som skulle bli centrum för upproret, medan en liten elit hade blivit uppseendeväckande rik. Inledningsvis, under slutet av mars och april 2011, då regimen i Damaskus mötte demonstrationerna med tårgas och vattenkanoner, försökte Erdoğan agera som medlare och försökte övertala Assad att förhandla med det syriska muslimska brödraskapets politiska gren och fastställa tidpunkten för val. I samma stund som turkiska örlogsskepp iordningställdes för NATO-operationen mot Gaddafi informerade Erdoğan den internationella pressen att han enträget hade uppmanat Assad att inta ”en positiv, reformistisk” inställning – ”det är vår uppriktiga önskan att det inte ska bli några smärtsamma händelser här som i Libyen”.[21] Ankaras mål var en reglerad demokratisk övergång som skulle bredda Assadregimens bas – en strategi av passiv revolution som insåg att för att saker och ting skulle kunna förbli oförändrade så måste saker och ting förändras.[22]

Detta stod i skarp motsättning till Riyadhs linje, som den uttrycktes till en före detta agent i USA:s utrikesdepartement av en ”överordnad saudisk ämbetsman”, som konstaterade att ”ända från början av det syriska upproret har kungen ansett att en regimförändring skulle bli ytterst gynnsam för saudiska intressen, i synnerhet gentemot hotet från Iran. ’Kungen vet att bortsett från ett sammanbrott för själva den islamska republiken skulle ingenting försvaga Iran mer än att förlora Syrien’.”[23] Men när saudiernas åsikt fick draghjälp från Washington började den turkiska linjen också förändras.[24] Samtidigt som Erdoğan-regeringen bibehöll kontakten med Assadregimen så tillät den en ledare från det syriska muslimska brödraskapets militära gren att hålla en presskonferens i Istanbul. I juni 2011 organiserade Turkiet en konferens för den syriska oppositionen. I juli 2011 upprättades den Fria syriska armén, vars mål är att störta Assads regim militärt, i provinsen Hatay i södra Turkiet, med amerikanskt logistiskt stöd och saudiska pengar och vapen. FSA:s ledare fick beskydd från den turkiska polisen. Det kunde inte annat än ge stöd åt Assads ödesdigert ödeläggande beslut att försöka stödja den existerande samhällsordningen med våld, ett beslut som grundades på Baathpartiets uppfattning att de syriska sunnimuslimerna var lojala mot Gulfstaterna. FSA:s främsta krav

20 Aslı Aydıntaşbaş, ”Davutolğu’yla zor sohbet”, *Milliyet*, 5 maj 2011.

21 Delphine Strauss, ”Erdoğan urges Assad to hasten reform”, *Financial Times*, 28 mars 2011.

22 Erol Cebeci och Kadir Üstün, ”The Syrian Quagmire: What’s Holding Turkey Back?”, *Insight Turkey*, vol 14, nr 2 2012, s 16.

23 John Hannah, ”Syria: The King’s statement, the President’s hesitation”, bloggen *Foreign Policy*, 9 augusti 2011.

24 I april 2011 skrev Hannah, med hänsyftning på Riyadhs man i Washington, prins Bandar bin Sultan: ”Bandar arbetar sida vid sida med USA... och kan visa sig vara en enorm tillgång för att utforma revolterna i Mellanöstern 2011 i en riktning som tjänar USA:s intressen... Om Bandar skulle arbeta utan hänsyn till USA:s intressen vore det helt klart orsak till oro. Men om Bandar arbetar som partner till Washington mot en gemensam iransk fiende så är det en viktig strategisk tillgång. Med stöd från saudiska resurser och prestige skulle Bandars skarpsinne och anlag för djärva aktioner kunna användas på ett utmärkt sätt över hela regionen på ett sätt som stärker USA:s politik och intressen: med hjälp av ekonomiska och politiska åtgärder som försvagar de iranska mullorna [och] undergräver Assads regim.” John Hannah, ”Bandar’s return”, bloggen *Foreign Policy*, 22 april 2011.

var en flygförbudszon, det vill säga att väst skulle bomba syriska försvarsställningar. Dess fälttåg koncentrerades i huvudsak till Homs omgivningar, och genomfördes med ena ögat på de västliga media som fanns med i dess led. Ju värre ohyggligheter, desto mer sannolikt var det för ett ökat internationellt tryck för amerikanska flygangrepp. Dödssiffrorna steg som sig bör när syriska trupper bombarderade FSA-ställningar i bostadsområdena, och en mängd olika sekteristiska miliser, både alawitiska och sunni, plundrade och dödade mitt under ödeläggelsen.

I början av 2012 ökade den liberala och konservativa islamistiska pressens chauvinism i Turkiet till ett crescendo. Det kom också krav på ett turkiskt ingripande från konservativa krafter i den arabiska världen, inte minst den London-baserade dagstidningen *Sharq al-Awsat*, vars viktigaste villkor var att väst skulle godkänna det på förhand. Muslimska brödraskapet och andra islamistiska krafter var nöjda med att själv använda det anti-imperialistiska kortet när Erdoğan talade om att skilja religionen från staten, men spelade ut kortet om humanitärt ingripande när de ville bli av med en regim. När artikeln skrivs är varken Turkiet eller USA redo för en inbrytning på marken – förskönande omskrivet som en ”buffertzon” – eller flygbombningar, med andra ord en flygförbudszon. Det verkar passa även Israel. Det har gjorts gällande att:

> I motsats till en regim under ”islamistiskt styre” verkar en försvagad men stabil Assadregim vara att föredra för de israeliska makthavarna... Även om Israel kan se fördelarna med ett minskat iranskt inflytande i Syrien, så ser det också en dyster framtid för ett Syrien efter Assad där islamistiska grupper skulle kunna få en central plats på scenen. Följaktligen har Israels knappast helhjärtade stöd till Assads fall hjälpt till att minska de amerikanska beslutsfattarnas brådska.[25]

Mitt under denna osäkerhet höll den turkiska regeringens mer västvänliga del med om USA:s initiativ. I början av mars 2012 var Gül för en ”jemenitisk väg” för Syrien: Assad skulle utse en av sina rådgivare, som Saleh hade gjort, och kliva åt sidan och lämna regeringsstrukturerna intakta. Den som alla vet splittrade syriska oppositionen var ännu inte redo för att att styra landet. Följande vecka varnade han mot en militär intervention och uppmanade till en ”politisk lösning” och ett utvidgat möte med ”Syriens vänner” i Ankara som skulle innefatta Ryssland och därmed utesluta militära alternativ.[26] Under samma period stödde Erdoğan arabförbundets krav, som betecknande nog innehöll en ”humanitär korridor” – som betydde en invasion på marken av Turkiet, vilket oundvikligen skulle leda till en väpnad konflikt med Assadregimen. Trots sina anspråk på regionalt ledarskap lyckades således inte Turkiet ge uttryck för en sammanhängande egen ståndpunkt. Det bästa Erdoğan kunde komma på var att uppväga Güls uppfattning med arabförbundets ståndpunkt, det vill säga en bantad version av Riyadhs uppfattningar. Turkiet ledde inte utan följde efter. Regeringens oklarhet tillåter också motsatta tolkningar av sina handlingar. Till och med bland kommentatorerna i den regeringsvänliga dagstidningen *Yeni Şafak* ser en del rikliga ”bevis” för att AKP försöker pressa bort Assad från makten så fort som möjligt, medan andra tror att regeringen prioriterar stabilitet vid sina gränser och ett snabbt eldupphör.[27]

Sunnigemenskap

På det hela taget har den islamska turkiska pressen varit mycket mer entusiastisk inför tanken på en intervention i Syrien än i Libyen, och det på grund av det värsta av skäl. Utöver sympati för det

25 Cebeci och Üstün, ”The Syrian Quagmire”, s 20.

26 ”Suriye’ye Yemen modeli”, *Sabah*, 3 mars 2012; ”Mu’arada Tunisiyya-Turkiyya li ay Tadakhkhul min Kharij al-Mintiqa fi Suriyya”, *Sharq al-Awsat*, 9 mars 2012.

27 Se İbrahim Karagül, ”Suriye için ’Misak- 1 milli’", Yeni Şafak, 27 mars 2012 och Akif EEmre, ”Suriye açmazında yeni dönemeç”, *Yeni Şafak*, 27 mars 2012.

muslimska brödraskapet och andra islamistiska krafter i Syrien, som historiskt har drabbats hårt av Baathregimen, så solidariserar man sig med de syriska sunnimuslimerna mot shia (inget av detta hindrade dock AKP från att utveckla nära band till Assad). Turkiet-vänliga röster har hävdat att de sekteristiska eller stamsplittringar som finns i samhällena i Libyen, Bahrain, Jemen eller Syrien gör Turkiets lindrigt islamiserade parlamentariskt konstitutionella modell ännu mer önskvärd, och visar på en utväg ur träsket. Men när den politiska oron rörde sig närmare dess gränser körde Turkiet ännu mer fast i sin egen komplicerade etniska och sekteristiska situation istället för att hålla sig ovanför dessa klyftor. AKP:s fredliga hegemoni grundar sig inte minst på det faktum att Turkiet med våld raderade ut sin 20% stora kristna befolkning genom att, mellan 1915 och mitten av 1950-talet, utrota armenierna och kasta ut grekerna, ingen särskilt bra modell för Syrien eller Libanon att följa. Och även om Turkiets marginaliserade och utfattiga aleviter har andra religiösa sedvänjor än de syriska alawiterna och även om det finns väldigt få band mellan dem, så kan de syriska sunniternas hat mot den härskande alawitiska minoriteten i Damaskus med lätthet upprepas mot dem. Den turkiska islamistiska rörelsen har letts, bemannats och till överväldigande delen fått stöd från sunniter, trots att denna ansenliga muslimska sekteristiska minoritet existerar i landet. 2012 hittade turkiska aleviter återigen kritmärken på sina dörrar, vilket påminde om händelserna på 1970-talet då sunnitiska mobbar – under ledning av de högernationalistiska Gråvargarna, men med konservativa och islamister inblandade – genomförde omfattande sekteristiska massakrer.

Konflikten i Syrien får komplicerade konsekvenser för Turkiet. De två länderna har en mycket lång gemensam gräns. Syrien är en viktig turkisk handelsled in i arabvärldens själva hjärta, och sunnitiska turkar har många affärsband längs vägen. Framförallt spökar en möjlig uppkomst av ytterligare en kurdisk ministat i tankarna på Turkiets härskande kretsar. I norra Syrien är Demokratiska unionspartiet (PYD), PKK:s syriska del, den av de kurdiska krafterna som är bäst rotad och hårt organiserad. När Erdoğan-regeringen gav sitt stöd till FSA på sommaren 2011 erbjöd Assad de syriska kurderna ett avtal om medborgarskap och slutade att dela med sig upplysningar om PKK med Turkiet. Ankara försökte få härskaren i det irakiska Kurdistan, Barzani, att påtvinga sin makt på de syriska kurderna men resultaten blev kortvariga. När Assad drog tillbaka sina trupper från de norra och södra gränserna för att driva ut FSA från Aleppo i juli 2012, fick PYD kontrollen över en rad kurdiska gränsstäder: Ayn al Arab, delar av Qamishli, Efrin, Amude. Det har varit graverande för Turkiets föredöme att de syriska kurdernas protester mot Ankaras roll har varit en av orsakerna till bråket i den väststödda oppositionsgruppen Syriska nationella rådet, jämte motsättningar om utländsk intervention och inre demokrati.[28] Medan politiska fångar släpptes fria i Egypten och Tunisien fortsatte faktiskt kurdiska civila fångar – liksom icke kurdiska journalister, studenter och lärare – att befolka turkiska fängelser. Med hjälp av information från amerikanska drönare inledde turkiska jetplan i december 2011 ett flygangrepp på utfattiga kurder som släpade på smuggelcigaretter över bergen nära den irakiska gränsen och dödade tre dussin. Hur ska ett land som behandlar sina egna kurdiska medborgare på detta sätt kunna fungera som modell för sin granne?

Iran som måltavla

Slutligen innebär varje förändring av Turkiets relationer till Syrien att relationerna till en annan granne, Iran, definieras om. Under åren som ledde fram till den arabiska våren har det skett ett markant närmande mellan Ankara och Teheran, trots USA:s (och Israels) skepsis. Uppkomsten av ett irakiskt Kurdistan fick härskarna i de två länderna att mötas för att bekämpa det kurdiska upproret. Under de senaste tio åren har den ömsesidiga handeln ökat betydligt. Iran är nu Turkiets näst största leverantör av naturgas, efter Ryssland.[29] I maj 2010 förhandlade Turkiet och Brasilien

28 ”Akrad Suriyya yatawaqqa’un fashal mu’tamar Istanbul al-muqbil”, *Sharq al-Awsat*, 29 mars 2012.
29 Daphne McCurdy, ”Turkish-Iranian Relations: When Opposites Attract”, *Turkish Policy Quarterly*, vol 7, nr 2,

fram ett avtal om lågnivåbearbetning av uran, båda uppenbarligen i tron att Washington skulle ge grönt ljus åt avtalet. Men i september 2011 hade Turkiet gått med på att förlägga ett radarsystem för missilförsvar åt NATO nära sin gräns mot Iran, om än med löften om att det inte skulle motiveras med Irans kärnkraftsprogram. Joost Lagendijk, tidigare andre ordförande i Turkiet-EU:s parlamentariska delegation, har låtit förstå att USA inte bara ”behöver Turkiet” för att störta Assad utan också för att utmana Irans kontroll över Irak.[30]

Under efterdyningarna till USA:s ockupation av Irak har Israels långvariga kampanj för att bevara sitt kärnvapenmonopol i regionen sammanfallit med Saudiarabiens fiendskap mot Iran och den ”shia-halvmåne” som Riyadh ser sträcka sig från Iran, via Malikis Irak till Syrien och det Hizbollah-styrda södra Libanon. I och med den ökande sekterismen verkar Turkiet spela en alltmer öppen roll i en väststödd sunnikoalition vars yttersta mål är Iran. Om det fanns yttringar av missnöje i USA och bland såväl sekulära som konservativa kretsar i Turkiet över att Ankara 2009-2010 blev alltför gemytliga mot Iran och till och med Ahmadinejad själv, så har pendeln nu svängt tillbaka och fått ytterligare fart av AKP:s och den bredare islamistiska rörelsens sunnitiska bakgrund. Det talas alltmer om ett möjligt krig mot Iran, speciellt om Turkiet beslutar att skicka trupper till Syrien. Samtidigt har den sunnitiska arabiska pressen med viss försiktighet prisat det ”sunnitiska Turkiets” ankomst. Arabiska kommentatorer och en del av deras turkiska motsvarighet, tycker om att åberopa den historiska rivaliteten mellan de ottomanska och persiska rikena, som om AKP-regimen skulle behöva blåsa upp sina majestätiska anspråk.[31] En del islamistiska intellektuella hävdar att det *redan* pågår ett sekteristiskt krig, och att Iran, Irak och Syrien har startat det. De ansluter sig till den sekteristiska vinnarsidan och påstår att vi inte kan bortse från detta ”faktum” och att Turkiet borde förbereda sig för att utkämpa det som ett krig mellan sunni och shia.[32]

Det framkastas att detta skulle kunna leda till en koalition i Irak mellan irakiska sunni- och kurdiska styrkor, med ett mer allmänt stöd från arabiska och turkiska sunnitiska styrkor allierade mot Malikis shiadominerade regering i Bagdad. En fingervisning om detta fick vi i april 2012 då Iraks (sunnitiska) vicepresident, Tariq Hashemi, tog sin tillflykt till Turkiet efter att först ha ”besökt”, eller flytt till, Qatar och Saudiarabien sedan Malikis regim hade utfärdat en arresteringsorder för honom.[33] Den irakiska regeringen svarade med ett verbalt angrepp och Turkiet svarade med samma mynt. Mitt under detta ropande över gränsen valde Massoud Barzani att besöka Turkiet och spänningen steg ännu mer. Trots AKP:s officiella ståndpunkt mot att dela upp Irak i tre stater spred sig febrila spekulationer: var Erdoğans verkliga projekt att skapa en kurdisk federation under turkisk överhöghet?[34] Det finns ingen tvekan om att AKP-regeringen klev ner från sin självutnämnda tron av att stå över sekterismen när den bestämde sig för att ta emot en välkänd figur som har anklagats internationellt för att ha utfört sekteristiska massakrer, även om en del av anklagelserna är påhittade (och att Maliki kan ha fått skulden för andra). Regimen bekräftade återigen att den turkiska staten själv identifierar sig med sunni.

Tillbakagång

Turkiet måste ta itu med sina egna problem med sekteristiskt och etniskt förtryck, statligt våld och ekonomisk ojämlikhet innan det kan erbjuda sig själv som modell för någon annan. Man kan inte

---

sommaren 2008.

30 Joost Lagendijk, ”Using Turkey’s expertise to deal with Iran”, *Today’s Zaman*, 19 februari 2012.

31 Adil al-Tarifi, ”Turkiyya ’al-Sunniyya’... wa Fashal Siyasa al-Ihtiwa”, *Sharq al-Awsat*, 25 april 2012.

32 Se exempelvis İbrahim Karagül, ”Korkulan oldu, bölündük...”, *Yeni Şafak*; Ali Ünal, ”Terör ve dış gelişmeler”, *Zaman*, 26 mars 2012.

33 ”Baghdad turji’ muhakama al-Hashemi mujaddadan”, *Sharq al-Awsat*, 11 maj 2012.

34 Ruşen Çakır, ”Özal’ın hayali gerçekleşiyor mu?”, *Vatan*, 24 april 2012.

förvänta sig att de fastighets- och kreditbubblor som under de senaste åren har ökat dess tillväxttakt kommer att hålla i sig. Dess sociala förmåner är torftiga och dess inkomstfördelning är den mest ojämlika i OECD, sämre än Egypten och Tunisien.[35] Vad gäller medborgerliga fri- och rättigheter är det sant att AKP har fört en beslutsam kamp mot de långtgående maktbefogenheter som de höga militärerna hade under den gamla regimen, men det har alltmer tagit formen av att ersätta den kemalistiska militarismen med en ny polisstat. Turkiets mäktigaste religiösa organisation, det hemlighetsfulla Gülensamfundet, utövar ett omfattande inflytande inom polisen och domstolsväsendet, och en del påstår att det nu sträcker sig till MIT, underrättelsetjänsten. Gülen tros stå bakom fängslandet av ett antal kritiska journalister under de senaste två åren.[36] 2010 drev Erdoğans regering igenom en rad anmärkningsvärt oklara ändringar av 1980 års auktoritära konstitution och behöll några av dess mest förtryckande, nationalistiska delar: ”att förolämpa den turkiska nationen”, som med lätthet utsträcks till all kritik av staten, är fortfarande en lagöverträdelse.

2002 tänkte sig många turkiska liberaler att AKP var landets bästa chans till ”modernisering” och ”integrering i världen” och i synnerhet för att ansluta sig till EU. Intellektuella ”frihetliga vänsterkretsar”, eller *özgürlükçü sol*, spelade en avgörande roll för att stärka bifallet till AKP:s konservativa liberaliseringsprojekt. De ställde sig bakom AKP under dess kamp med militären, och utsträckte under lång tid också detta orubbliga stöd till regeringens övriga politik, inklusive dess konstitutionella ändringsförslag. Inflytelserika liberala intellektuella lovsjöng polisens roll i att ”demokratisera” – läs nagga militärens makt i kanten – och upptäckte de nya poliskadrernas mänskliga ansikte. Denna aningslöshet visade på en förenklad tolkning av den turkiska staten, vars diktatoriska karaktär tillskrevs ”militärens inflytande”, och en oförmåga att analysera den som en uppsättning olika institutioner och samhälleliga aktörer med ibland överlappande och ibland motstridiga intressen. Liberalernas strategi att bortse från Erdoğan-regeringens auktoritära tendenser slog slint när förändringarna av konstitutionen följdes av den värsta vågen av förtryck på många år. En del av dem har nu blivit kritiker av AKP-Gülens regim.

Internationellt har förespråkarna av en turkisk modell för den islamska världen ofta ställt den mot exemplen Iran och Saudiarabien, som placerats i andra änden av spektrat. De senaste årens utveckling antyder en annan bild. Den viktigaste skiljelinjen i regionen blir allt mindre ideologisk och dras inte längre mellan ”moderata” och konservativa islamister. Uppblossandet av konflikten i Syrien har börjat utkristallisera påstått ”ursprungliga” sekteristiska skillnader. Även om de kan verka väldigt olika i vissa avseenden, så återfinns nu Saudiarabien och Turkiet i samma läger med Iran som gemensam fiende. Men trots att situationen kan förändras så är det Saudiarabien, med knappt en tredjedel av Turkiets befolkning, som verkar vara mest framgångsrikt i att forma den nuvarande politiska omvandlingen efter sina egna intressen. Inte ett mummel hörs från det ”internationella samfundet” när Saudiarabien utsätter sin egen shiabefolkning för samma behandling som Assad utmäter för demonstranterna i Syrien. Erdoğan gjorde en stor affär av sin rundresa i september 2011 till huvudstäderna i Egypten, Tunisien och Libyen, i sällskap av 280 turkiska affärsmän som stod beredda att utnyttja tillgångarna på billig arbetskraft och med det uttalade syftet att tredubbla de turkiska investeringarna.[37] Men besöket visade också begränsningarna på Turkiets inflytande. Muslimska brödraskapet hade inga invändningar mot att åberopa Turkiet som ekonomisk modell, men Erdoğans krav på en sekulär stat framkallade ett bittert ”anti-imperialistiskt” svar från brödraskapet: organisationen sa till honom att inte lägga sig i Egyptens inre angelägenheter. Samtidigt

35 ”Social Justice in the OECD – How Do the Member States Compare?”, Gütersloh 2011.

36 Gülensamfundet har fått en anmärkningsvärt välvillig behandling i ledande västmedia. Se till exempel ”Turkish Schools Offer Pakistan a Gentler Vision of Islam”, *New York Times*, 4 maj 2008; ”Global Muslim networks: how far they have travelled”, *Economist*, 6 mars 2008; ”Meet Fethullah Gülen, the World’s Top Public Intellectual”, *Foreign Policy*, 4 augusti 2008.

37 ”Turkey, Egypt form strategic cooperation council”, *Today’s Zaman*, 13 september 2011.

förlades president Morsis första utlandsbesök till Riyadh.

AKP:s politik av ”inga problem med grannarna” ligger i spillror medan kung Abdullahs skymfande kampanj mot Iran nu står på dagordningen, och kampanjen förs inte bara av Washington, Israel, sunnivärlden och EU, utan också av Wall Street, och endast Ryssland och Kina håller sig utanför den internationella vendettan. Medan omvälvningarna i Syrien ställer Ankara inför ett plötsligt stärkande av sin inhemska fiende, PKK, kan det saudiska kungahuset förvänta sig att få tillbaka kontrollen över Libanon om Hizbollah skulle undergrävas av Assads försvagning eller fall. Dessutom har den turkiska ledningen konsekvent visat sig vara villig att sätta en sekteristisk realpolitik framför principer om demokratisering och självbestämmande. Bahrain, med sin shiitiska majoritet och sunnitiska enväldiga monarki, fungerade som ett avgörande prov. Turkiet inte bara blundade för monarkins våldsamma krossande av protesterna. Som ett förspel till ett utökat samarbete med länderna kring Persiska viken besökte Gül under de första månaderna 2012 Förenade Arabemiraten, och krävde demokrati för Syrien samtidigt som han hade vänskapliga möten med diktatorerna där. Ingenting kan på ett bättre sätt illustrera karaktären på Ankaras engagemang för demokrati och icke ingripande i regionen. Under hela den arabiska våren stärkte Turkiet bara sina relationer till saudierna. Det svansar inte bara efter Washingtons och Israels politik, utan också Riyadhs – och stärker ytterligare reaktionens krafter i regionen.